Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Viite: Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tiistai 22.01.2019 klo 12:15 / K 22/2018 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018 (K 22/2018 vp)

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi tasa-arvovaltuutetun kertomusta eduskunnalle lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Tasa-arvovaltuutetun tehtäviin kuuluu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomus tasa-arvon tilasta. Lausuttavana oleva kertomus on ensimmäinen eduskunnalle annettava kertomus.

Tasa-arvovaltuutetun tärkein tehtävä on valvoa tasa-arvolain (laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 609/1986), erityisesti sen syrjintäkieltojen noudattamista. Lisäksi tasa-arvovaltuutettu edistää tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamista ja antaa tietoja tasa-arvolainsäädännöstä. Tasa-arvovaltuutettu on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton lainvalvontaviranomainen. Lapsiasiavaltuutettu ja tasa-arvovaltuutettu tekevät tiivistä yhteistyötä.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää tasa-arvovaltuutetun kertomusta monipuolisena ja siinä on otettu kattavasti huomioon lasten tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä erityisesti koulun piirissä.

Tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa tuodaan esiin, että tasa-arvovaltuutetun voimavarat eivät ole kasvaneet 2000-luvulla toteutettujen laajojen tasa-arvolain uudistusten johdosta lainkaan. Kertomuksen mukaan resurssivaje näkyy eniten siinä, että tasa-arvon edistämistoiminta ja suunnitteluvelvoitteiden valvonta jää heikkoon asemaan.

Yhtenä tasa-arvolain uudistuksena oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluvelvoitetta laajennettiin peruskouluihin vuoden 2015 alusta lähtien. Kertomuksen mukaan ”[t]asa-arvosuunnittelu antaa kouluille mahdollisuuden tarkastella omia tasa-arvohaasteitaan, kuten oppiaineiden sukupuolijakaumia ja sisältöjä, ja miettiä

LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMISTO
Vapaudenkatu 58 A, 3. krs
40100 Jyväskylä
www.lapsiasia.fi
www.lastensivut.fi

toimenpiteitä niihin puuttumiseksi. Myös sukupuolivähemmistöjen erityistarpeet on muistettava tasa-arvosuunnitelmia laadittaessa.”

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 5 a §:n mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää: 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta; 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi; 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vaikka pelkän suunnitelman laatiminen ei ratkaise tasa-arvo ongelmia koulussa, suunnitelma voi olla parhaimmillaan hyvä työkalu asioiden esiin nostamiseksi ja niihin puuttumiseen. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että suunnitelmat laaditaan huolella ja niissä kiinnitetään huomiota oman koulun tasa-arvotilanteeseen. Tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa on nostettu esiin vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tuloksia, joiden mukaan kolmannes 8.–9.-luokkalaista ja toisella asteella opiskelevista tytöistä ja 8–12 % pojista on kokenut seksuaalista häirintää vuoden aikana. Vaikka suurin osa seksuaalisesta häirinnästä on koettu koulun ulkopuolella, koululla on suuri merkitys häirinnän ehkäisyssä. Lapsiasiavaltuutettu pitää valitettavana tasa-arvovaltuutetun esiin tuomaa resurssivajetta ja sen vaikutuksia tasa-arvon edistämistoimintaan ja suunnitteluvelvoitteiden valvontaan. Lapsiasiavaltuutettu haluaa kiinnittää huomiota siihen, että koulutuksen järjestäjän tulee ensisijaisesti kohdistaa tarvittavat resurssit tasa-arvosuunnitelman huolelliseen laatimiseen ja hyödyntämiseen oppilaitoksessa. Lapsiasiavaltuutettu on vuoden 2016 vuosikirjassa esittänyt, että Kouluterveyskyselyn tulokset tulisi käydä säännöllisesti läpi oppilaiden kanssa.[1]

Tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle on tuotu kattavasti esiin sukupuoleltaan moninaisten lasten ja nuorten häirintä- ja syrjintäkokemuksia. Lapsiasiavaltuutettu on järjestänyt pyöreän pöydän keskustelun lapsen itsemääräämisoikeudesta sukupuoleen 13.11.2017 sekä intersukupuolisista lapsista ja hoitokäytännöistä 26.4.2016, joista laaditut muistiot ovat nähtävillä lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla.[2] Lapsiasiavaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle 2018 on nostettu esiin muutostarpeet transsukupuolisia koskevassa lainsäädännössä. Lainsäädäntö tulisi saattaa tasolle, joka varmistaa lapsen oikeuksien toteutumisen ja erityisesti lapsen itsemääräämisoikeuden omasta kehostaan.[3]

Lapsiasiavaltuutettu haluaa nostaa erityisenä kysymyksenä esiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 24 artiklan 3 kohdan, joka velvoittaa sopimusvaltiot ryhtymään kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja.

---

[1] Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/04/LA_vuosikirja_2015-2.pdf (s. 24)
[2] Pyöreän pöydän keskustelu lapsen itsemääräämisoikeudesta sukupuoleen http://lapsiasia.fi/aineistot/pyorean-poydan-keskustelut/lapsen-itsemaaraamisoikeus-sukupuoleen/. Pyöreän pöydän keskustelu intersukupuolisista lapsista ja hoitokäytännöistä http://lapsiasia.fi/aineistot/pyorean-poydan-keskustelut/intersukupuoliset-lapset-ja-hoitokaytannot/.
[3] Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018, K 5/2018 vp, s. 188 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/02/LA_eduskuntakertomus_2018_netti_SU.pdf.

Lapsen oikeuksien komitea on ottanut kantaa haitallisiin käytöntöihin yhdessä naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean (CEDAW-komitea) kanssa.[4] Komiteat tuovat esiin, että haitalliset käytännöt vaikuttavat aikuisiin naisiin suoraan ja/tai siitä syystä, että heihin tyttöinä kohdistuneilla käytännöillä on pitkäaikaisia vaikutuksia. Komiteat tunnustavat lisäksi, että myös pojat ovat väkivallan, haitallisten käytäntöjen ja ennakkoluulojen uhreja.[5] Yleiskommentin mukaan haitalliset käytännöt ovat pysyviä käytäntöjä ja käyttäytymismalleja, joiden taustalla on syrjintä muun muassa biologisen tai sosiaalisen sukupuolen ja iän perusteella sekä moninaiset ja/tai toisiinsa kytkeytyvät syrjinnän muodot, joihin sisältyy usein väkivaltaa ja joista aiheutuu ruumiillista ja/tai henkistä vahinkoa tai kärsimystä.[6] Yleiskommentissa tuodaan esiin haitallisina käytöntöinä naisten sukupuolielinten silpominen, lapsi- ja pakkoavioliitot ja kunniaväkivalta.

Tyttöjen ympärileikkauksen eli sukupuolielinten silpomisen katsotaan yksiselitteisesti täyttävän rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaisen törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Julkisen keskustelun perusteella sukupuolielinten silpomiseen ei ole kuitenkaan osattu riittävällä tavalla puuttua ja sitä edelleen tapahtuu. Lapsiasiavaltuutettu otti vastaan 22.9.2017 Fenix Helsinki ry:n selvityksen Suomessa syntyneiden tyttöjen ympärileikkauksista.[7] Lapsiasiavaltuutettu on vaatinut viranomaisilta aktiivisempia toimenpiteitä silpomisen ennaltaehkäisemiseksi ja korostanut viranomaisen velvollisuutta ilmoittaa poliisille, mikäli epäilee että lapseen on kohdistettu rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Lapsiasiavaltuutettu on tehnyt aloitteen sosiaali- ja terveysministeriölle lainsäädännön aikaansaamiseksi vuonna 2015.[8] Aloitteen antamisen yhteydessä lapsiasiavaltuutettu totesi seuraavaa: *”Alle 18-vuotiaiden poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta ei tällä hetkellä Suomessa ole säännelty laintasoisesti. Tämä on ongelma. Asiasta annetut ministeriöohjeistukset eivät ole riittävä sääntelykeino ja jättävät nykyisellään avoimeksi muun muassa lapsen mielipiteen selvittämisen. Nykyisissä ohjeissa ei velvoiteta vanhempia selvittämään lapsen mielipidettä eikä ottamaan sitä huomioon. Ohjeissa ei myöskään edellytetä lapsen nimenomaista suostumusta toimenpiteeseen, vaikka lapsi kykenisi ymmärtämään ympärileikkauksen merkityksen. Lapsen oikeuksien näkökulmasta poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen liittyvän sääntelyn tilanne on ongelmallinen.”*[9] Lapsiasiavaltuutettu pitää poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen kieltämistä tärkeänä lapsen etua ja myös sukupuolta tasa-arvoa edistävänä toimena.

Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus on peruuttamaton toimenpide, jolla puututaan pojan fyysiseen koskemattomuuteen. Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus on katsottu oikeuskäytännössä ei-rangaistavaksi teoksi, kun se suoritetaan hyväksyttävissä olosuhteissa ja molempien huoltajien suostumuksella.[10] Sosiaali- ja terveysministeriö on määritellyt hyväksyttävät edellytykset ympärileikkauksen suoritta-

[4] CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18. Suomenkielinen käännös yleiskommentista lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_18_julkaisu.pdf.
[5] CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18, kohta 3 ja 4.
[6] CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18, kohta 15.
[7] Mm. Savon Sanomat 22.9.2017: https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/THLn-p%C3%A4%C3%A4johtaja-Olen-h%C3%A4mm%C3%A4stynyt-ja-j%C3%A4rkyttynyt/1045594
[8] Lapsiasiavaltuutetun aloite sosiaali- ja terveysministeriölle 8.10.2015 poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskevan lainsäädännön säätämiseksi: http://lapsiasia.fi/tata-mielta/aloitteet/aloitteet-2015/aloite-sosiaali-ja-terveysministeriolle-poikien-ei-laaketieteellista-ymparileikkausta-koskevan-lainsaadannon-saatamiseksi/.
[9] Tiedote 9.10.2015: http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/tiedotteet-2015/lapsiasiavaltuutettu-pienten-poikien-ei-laaketieteellinen-ymparileikkaus-on-kiellettava/
[10] KKO:2008:93, KKO:2016:24 ja KKO:2016:25.

miseksi.[11] Lapsiasiavaltuutettu on tuonut vuoden 2018 vuosikirjassaan esiin, että sosiaali- ja terveysministeriön ohje ei ole riittävä peruste ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen hyväksyttävyydelle ja asiasta pitäisi säätää lain tasolla.

Jyväskylässä 21.1.2019

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Mimmi Partanen
Tarkastaja, lapsiasiavaltuutetun toimisto

[11] STM/242/2015.